

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทย: ศึกษากรณีลูกขุน สำนองผู้พิพากษา และผู้พิพากษาสมทบ

ปูชิตา ชูเชิตปานรังษี¹ สุขสมัย สุทธิบัติ² สุเมธ รอยกุลเจริญ³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีของการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญา (2) ศึกษาสภาพปัญหาการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมในประเทศไทย (3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทยกับต่างประเทศ และ (4) เพื่อพัฒนาปรับปรุงระบบการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทย โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพและเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธีการ ได้แก่ การวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและแปลความหมายจากการเปรียบเทียบ

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบที่เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญามากที่สุดคือระบบลูกขุน เมื่อพิจารณาถึงคุณสมบัติ จำนวนประชาชนที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ และวิธีการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีเป็นหลัก และจากผลการวิจัยดังกล่าวจึงมีการร่างพระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ... ขึ้น ซึ่งมีโครงสร้างกฎหมายประกอบด้วย 9 หมวด 31 มาตรา และบทเฉพาะกาล โดยมีสาระสำคัญของบทบัญญัติประกอบด้วย คุณสมบัติของลูกขุน การได้มาซึ่งคณะลูกขุนในคดีอาญา องค์คณะและมติของลูกขุน อำนาจหน้าที่ของลูกขุน การพิจารณาและวินิจฉัยคดีของลูกขุน สิทธิการลาของลูกขุน อุทธรณ์และฎีกา ค่าตอบแทนและค่าจ้างในวันลา และบทกำหนดโทษ และจากการวิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์หากต่อไปในอนาคตประเทศไทยควรมีการพัฒนาปรับปรุงระบบการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทยโดยนำระบบลูกขุนมาใช้ ศาลยุติธรรมควรผลักดันร่างพระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ... ให้มีผลบังคับใช้ต่อไป

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน; ลูกขุน; สำนองผู้พิพากษา; ผู้พิพากษาสมทบ

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

การอ้างอิง:

ปูชิตา ชูเชิตปานรังษี, สุขสมัย สุทธิบัติ และสุเมธ รอยกุลเจริญ. (2566). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทย: ศึกษากรณีลูกขุน สำนองผู้พิพากษา และผู้พิพากษาสมทบ. *วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 13(1), 211-225.

¹ หลักสูตรนิติศาสตรดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2086 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: puchita.ta@gmail.com

² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ ศาลปกครองสูงสุด

Public Participation in Criminal Trials in Thai Courts of Justice: A Case Study of Jurors, Judges Pro Tempore, and Associate Judges

Puchita Chuchirdpanrangsi¹ Suksamai Sutthibodee² Sumath Roygulcharoen³

Abstract

The research article aim to (1) to study the theoretical concept of public participation in criminal proceedings, (2) to study the situation of criminal proceedings in the Thai courts of justice, and (3) to compare the Thai court's criminal proceedings with abroad and (4) to develop and improve the criminal justice system of the Thai Court of Justice. The researchers used the qualitative research methodology by using 2 methods of data collection, namely documentary research and in-depth interviews. And analyzed the data by using content analysis techniques and comparison interpretation.

The results of the research revealed that the most common form of promoting public participation in criminal proceedings is the jury system, considering the qualifications, the number of people who can take part and the means by which the public will be primarily involved in the trial. As a result of research finding, the Jury Act B.E. ... was drafted, which has an accompanying legal structure, consisting of 9 Chapters, 31 Sections and Transitory Provisions with synopsis of the provisions. The essence of the provisions includes: qualifications, the jury acquisition of a jury in a criminal case, the body and the resolution of the jury jurors jurisdiction, jury leave rights, appeal and petition to the Supreme Court, remuneration and wages on leave and penalties. According to the results of this study, Thailand has developed and improved the criminal system of the Thai Court of Justice by adopting the jury system. The suggestion which should be applied in the future is that Thailand should develop and improve the criminal system of the Thai Courts of Justice by adopting the jury system. The Court of Justice should encourage the Jury Act B.E.... to come into effect.

Keywords: Public Participation; Jurors; Judges Pro Tempore; Associate Judges

Type of Article: Research Article

Cite this article as:

Chuchirdpanrangsi, P., Sutthibodee, S., & Roygulcharoen, S. (2023). Public participation in criminal trials in Thai courts of justice: A case study of jurors, judges pro tempore, and associate judges. *Ph.D. in Social Sciences Journal*, 13(1), 211-225.

¹ Doctor of Laws Program, Ramkhamhaeng University
2086 Ramkhamhaeng Road, Hau Mark, Bangkok, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author Email: puchita.ta@gmail.com

² Faculty of Law, Ramkhamhaeng University

³ Supreme Administrative Court

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมาย Civil Law หรือเรียกว่าระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Kamprasert & Janpradrap, 2019, p. 92) ซึ่งในระบบ Civil Law นั้น ศาลจะเป็นผู้ตัดสินว่าใครทำผิดกฎหมายหรือไม่โดยยึดตัวบทกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรในการตัดสิน หากในตัวบทกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ว่าการกระทำอย่างใดเป็นความผิดและต้องรับโทษจะไปเอาผิดเอาโทษไม่ได้ ประกอบกับประเทศไทยใช้ระบบนิติรัฐ (legal state) และหลักนิติธรรม (rule of law) ในการปกครองประเทศซึ่งเป็นการปกครองโดยยึดหลักกฎหมายเป็นใหญ่ ประชาชนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันอย่างเสมอภาคและได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายอย่างทัดเทียมกัน ไม่มีบุคคลใดอยู่เหนือกฎหมาย (Mongkolnavin, 2012, pp. 4-5) ดังนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดของรัฐที่ปกครองในระบบนิติรัฐ คือ รัฐจะต้องจัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพตลอดเวลาและสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งองค์กรสามัญที่เป็นกลไกในการผลักดันงานด้านการยุติธรรมให้ก้าวไปสู่ทิศทางที่ควรจะเป็นนั้น คือ ตำรวจ อัยการ ศาลและราชทัณฑ์ แต่ในทางปฏิบัติแล้วบทบาทของศาลนั้นโดดเด่นเป็นที่ยอมรับในฐานะเป็นผู้นำของกระบวนการยุติธรรม ศาลจัดเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจตุลาการอันเป็นหนึ่งในสามของอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ในศาลยุติธรรมนั้น ผู้พิพากษา หรือ ตุลาการเป็นผู้ที่มีหน้าที่สำคัญยิ่งเพราะจะเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการในการพิจารณาตัดสินคดีเพื่อให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยความเป็นธรรมและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้

และเมื่อก้าวถึงกระบวนการยุติธรรมของไทยนั้นพบว่าในอดีตกระบวนการยุติธรรมของไทยยังมีลักษณะว่ารัฐมีมุมมองการใช้อำนาจมากกว่าการให้บริการด้าน

ความยุติธรรมและเป็นกระบวนการที่มีลักษณะปิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมในองค์กร สถาบัน หรือกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการบัญญัติ ยกเลิก หรือการบังคับใช้กฎหมาย แต่อย่างไรก็ดี ปัจจุบันแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมได้มุ่งเน้นให้ภาคเอกชน หรือประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมนั้นสามารถดำเนินไปด้วยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม (Suwanpanich, 2007, p. 3) โดยจะเห็นได้จากการที่ภาครัฐได้มีนโยบายแห่งรัฐที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ในการสร้างช่องทางของการมีส่วนร่วมและสนับสนุนในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน โดยได้กำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในมาตรา 78 ดังนั้น ในส่วนของศาลยุติธรรมในฐานะที่เป็นผู้นำของกระบวนการยุติธรรมเพื่อเป็นการสนองแนวนโยบายแห่งรัฐด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ศาลยุติธรรมควรมีการส่งเสริมสนับสนุน และพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ให้ศาลได้เชื่อมโยงกับประชาชนในรูปแบบต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งรูปแบบที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในส่วนของการทำหน้าที่ร่วมกับผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา เนื่องจากปัจจุบันพบว่าสภาพปัญหาการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมยังมีปัญหาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งนับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งเพราะพบว่าเมื่อก้าวถึงศาลกับประชาชน จะเห็นได้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจในระบบงานของศาล โดยประชาชนทั่วไปไม่พยายามที่จะมาเกี่ยวข้องศึกษา เพราะมีทัศนคติไปในทางที่ว่าศาลเป็นของสูง ไม่อยากเข้าใกล้หรือเกี่ยวข้อง ทำให้ศาลถูกมองว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัว มีความสลับซับซ้อนทุกๆ ด้าน (Praneedpholgrang,

Tanyapongprarat, & Wilawan, 1993, p. 123) จึงทำให้กระบวนการอำนวยความสะดวกของศาลเป็นไปในลักษณะที่ประชาชนทั่วไปผู้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับศาลหรือไม่มีโอกาสได้ศึกษาหรือสัมผัสข้อเท็จจริงนั้นเข้าใจการทำงานของศาลได้ยาก และเมื่อกล่าวถึงอำนาจตุลาการกับการมีส่วนร่วมของประชาชนพบว่าอำนาจตุลาการนั้นมีข้อจำกัดในการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม ทั้งๆ ที่อำนาจตุลาการเป็นอำนาจที่มีความสำคัญ เพราะการที่ตุลาการพิจารณาพิพากษาคดีจะส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน หากตุลาการตัดสินใจผิดพลาดแล้วนอกจากผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงแล้ว ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ญาติ หรือครอบครัวก็อาจจะได้รับผลกระทบไปด้วย ฉะนั้นในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยเฉพาะในคดีอาญา ซึ่งเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับความสงบสุขเรียบร้อยของประชาชน มีอัตราโทษสูงถึงขั้นประหารชีวิตจึงต้องใช้ความระมัดระวังมากกว่าในคดีอื่น (Cholsaktrakul, 2018, p. 2) นอกจากนี้เมื่อศาลมีคำพิพากษาที่ไม่พ้นที่ศาลอาจต้องถูกวิพากษ์วิจารณ์โดยฝ่ายตุลาการถูกวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมอย่างมากต่อการใช้ดุลพินิจตัดสินตีความกฎหมายที่บิดผันต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายเอง การรับฟังพยานหลักฐานที่ขัดต่อหลักตรรกวิทยาและความเป็นธรรมตามธรรมชาติ จนในปัจจุบันอาจมีเป็นจำนวนมากที่ประชาชนผู้บริสุทธิ์ต้องใช้ชีวิตในเรือนจำเพราะผลจากการใช้ดุลพินิจที่ผิดพลาดของบรรดาตุลาการบางท่าน (Savikan, 2017, pp. 120-121) และนอกจากการถูกวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงวิชาการแล้ว ยังอาจรวมไปถึงการวิพากษ์วิจารณ์โดยอคติของผู้ที่เห็นว่าตนเสียหายและเสียประโยชน์ทางคดีจากผลของคำพิพากษานั้นๆ ประเด็นหนึ่งที่มักถูกนำมากล่าวถึงอยู่บ่อยครั้งในการวิพากษ์วิจารณ์ก็คือ ศาลยังไม่มีความเข้าใจอย่างเพียงพอในการรับฟังข้อเท็จจริงแห่งคดีเรื่องนั้นๆ หรือศาลฟังข้อเท็จจริงยังไม่สิ้นกระแสความ หรือศาลฟังข้อเท็จจริงผิดไปจากความเป็นจริงที่เกิดขึ้นใน

คดีเรื่องนั้นๆ จนบางครั้งมีการนำกระบวนการยุติธรรมของไทยไปเปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมของบางประเทศที่ใช้ระบบลูกขุน โดยเห็นว่าระบบลูกขุนสามารถฟังข้อเท็จจริงได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากกว่าระบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กระบวนการยุติธรรมของไทยน่าจะมีการเปลี่ยนแปลงโดยให้โอกาสแก่ประชาชนเข้ามาทำหน้าที่ช่วยศาลวินิจฉัยข้อเท็จจริงแห่งคดี ซึ่งการวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นเหล่านี้ก็ยังคงมีอยู่ตลอดไปในสังคมไทย และเมื่อมาดูเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีโดยเฉพาะคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทยพบว่าปัจจุบันยังมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพียงรูปแบบเดียวคือรูปแบบผู้พิพากษาสมทบที่มีเฉพาะในศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ คือ ศาลเยาวชนและครอบครัว และศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางเท่านั้น จึงเห็นได้ว่าอำนาจตุลาการ ซึ่งเป็นอำนาจในการวินิจฉัยอรรถคดีจึงมีลักษณะเป็นระบบปิดที่ขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนโดยแท้จริง (Cholsaktrakul, 2018, p. 3)

จากปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาดังกล่าวข้างต้น หากศาลยุติธรรมดำเนินการปรับปรุงพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาก็จะสามารถแก้ปัญหานี้ได้ และการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญาร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพก็ยังสามารถที่จะแก้ปัญหที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่งที่พบในศาลยุติธรรมได้ คือ ปัญหาการพิจารณาคดีครอบงำคณะ ซึ่งปัญหานี้พบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 236 บัญญัติว่า “การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะและผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีนี้จะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีนั้นมิได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่น

อันมีอาจกล่าวได้ว่า” หลักการดังกล่าวนี้แม้จะมีพระธรรมนูญศาลยุติธรรมบัญญัติถึงองค์คณะของผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นแล้วก็ตามในคดีอื่นนอกจากคดีในเขตอำนาจของศาลแขวงแล้ว ผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นจะต้องมี 2 คนขึ้นไป จึงจะเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา แต่ในทางปฏิบัติที่ผ่านมาเนื่องจากกำลังผู้พิพากษาไม่เพียงพอการนั่งพิจารณาจึงไม่ได้ทำครบองค์คณะ (Iamworameth, 2004, p. 2) และหลังจากใช้ระบบการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องมาได้ระยะหนึ่ง ปรากฏว่าปริมาณคดีในแต่ละปีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และลักษณะคดีก็ยุ่งยากและซับซ้อนมากขึ้น ประกอบกับอัตราค่าจ้างของทั้งผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่มีไม่เพียงพอ รวมทั้งงบประมาณในการดำเนินการก็มีจำกัด ทำให้เกิดข้อขัดข้องในการดำเนินการพิจารณาตามระบบดังกล่าว การพิจารณาคดีครบองค์คณะนั้น เมื่ออัตราค่าจ้างผู้พิพากษามีไม่เพียงพอและการขออัตราค่าจ้างเพิ่มก็ไม่อาจกระทำได้นี้เนื่องจากจำนวนผู้พิพากษาที่สอบได้ใหม่มีจำนวนน้อยมาก ทำให้การนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะกระทำไม่ได้ยาก และเมื่อนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะทุกคดีก็จะทำให้พิจารณาคดีได้น้อยลง เหล่านี้เป็นเหตุที่ทำให้การนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะกระทำไม่ได้เต็มที่ (Sattayabun, 2015, p. 12) นอกจากนี้ ยังมีข้อสังเกตทางปฏิบัติการพิจารณาคดี พบว่าปัญหาสำคัญประการหนึ่งซึ่งพบในการสังเกตการณ์การพิจารณาคดีเกี่ยวกับบทบาทของผู้พิพากษาและองค์คณะ คือ ผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีไม่ครบองค์คณะตั้งแต่ต้นจนจบ โดยมีการเข้าไปสังเกตการณ์ทั้งคดีที่อยู่ในวันนัดพร้อม วันไต่สวนมูลฟ้อง อยู่ระหว่างการพิจารณาในวันสืบพยาน และกระทั่งวันพิพากษาคดี พบว่า มีการนั่งพิจารณาไม่ครบองค์คณะในหลายคดี ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อหลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม และการพิจารณาคดีอย่างมีประสิทธิภาพ อันอาจกระทบกระเทือนต่อการคุ้มครองสิทธิของคู่ความในคดีด้วย (Kumtrai, 2016,

p. 211) จึงอยู่ที่ปัญหาเรื่องความจำกัดของจำนวนผู้พิพากษาในศาลอาจเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้การนั่งพิจารณาคดีไม่สามารถทำได้ครบองค์คณะเสมอไปในทางปฏิบัติ แต่การพิจารณาพิพากษาคดีโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่ครบองค์คณะย่อมเป็นการช่วยลดความเสี่ยงต่อความผิดพลาดและเป็นหลักประกันในเรื่องความเป็นกลางของความเห็นผู้พิพากษาในองค์คณะ (Boonbumrung, Worathanatchachakun, & Phollop, 2013, pp. 210-211) นอกจากนั้นยังเป็นการตระหนักถึงการคุ้มครองสิทธิคู่ความในคดีที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพด้วย

จากสภาพปัญหาในศาลยุติธรรมที่สำคัญทั้งสองปัญหาดังกล่าวข้างต้น ศาลยุติธรรมซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจในการพิจารณาและพิพากษารองคดีต้องดำเนินการปรับปรุงพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญารูปแบบอื่นที่สามารถแก้ปัญหาให้การพิจารณาคดีครบองค์คณะเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และสามารถแก้ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาควบคู่กันไปด้วย โดยศาลยุติธรรมอาจนำกระบวนการพิจารณาคดีที่ศาลไทยในอดีตได้มีการเชื่อมโยงกับประชาชนในลักษณะให้ประชาชนเข้ามาเป็นเจ้าของอำนาจตุลาการโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพที่เรียกว่า “สำรองผู้พิพากษา” กลับมาใช้อีกครั้ง ซึ่งในขณะนั้นสำรองผู้พิพากษาเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในอำนาจตุลาการอย่างแท้จริง เป็นหลักการที่ดี เพราะเมื่อสำรองผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพแล้ว การนั่งพิจารณานั้นก็ถือเป็นองค์คณะซึ่งมีสิทธิออกเสียงตัดสินชี้ขาดคดีและลงลายมือชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งได้ เท่ากับว่ามีฐานะเป็นผู้พิพากษา นอกจากนั้นศาลยุติธรรมไทยอาจนำกระบวนการพิจารณาคดีและแนวปฏิบัติของ

การพิจารณาคดีอาญาในต่างประเทศที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญาร่วมเป็นองค์คณะกับผู้พิพากษามาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับแนวทางการนั่งพิจารณาคดีแบบครบองค์คณะของศาลไทยก็จะเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ เพราะการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะช่วยแบ่งเบาภาระจากข้อจำกัดของศาลยุติธรรมในด้านอัตราค่าจ้างของผู้พิพากษาที่มีไม่เพียงพอกับปริมาณคดีที่มีจำนวนมาก

และเมื่อมาดูเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำหน้าที่ร่วมกับผู้พิพากษาของต่างประเทศนั้น ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบ Common Law หรือประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law ต่างก็เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในส่วนของการทำหน้าที่ร่วมกับผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีทั้งสิ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางประชาธิปไตยแล้ว แต่ทั้งนี้รูปแบบอาจจะแตกต่างกันไปบ้างแล้วแต่ที่มาและเหตุผลทางประวัติศาสตร์ อาทิ ประเทศที่ใช้ระบบ Common Law จะมีการให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในศาลยุติธรรมโดยผ่านช่องทางการเป็นลูกขุน ส่วนประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในศาลยุติธรรมโดยผ่านช่องทางการเป็นระบบผู้พิพากษาสมทบและบางประเทศก็เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีผ่านช่องทางการเป็นลูกขุนเช่นเดียวกับกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบ Common Law เช่น ประเทศญี่ปุ่นได้มีการนำระบบลูกขุนมาประยุกต์ใช้ในศาลยุติธรรมที่เรียกว่า ระบบ Saiban-In หรืออาจกล่าวอีกนัยว่า “คณะลูกขุนในคดีอาญา” โดยเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพซึ่งคณะลูกขุนในคดีอาญาที่ประเทศญี่ปุ่นนำมาใช้นี้เป็น

ระบบผสมผสาน (mixed court) ระหว่างกระบวนการวิธีพิจารณาตามแบบ Common Law และวิธีพิจารณาแบบ Civil Law ซึ่งแนวทางการพัฒนากฎหมายของประเทศญี่ปุ่นในการนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดี นับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจมากสำหรับประเทศไทยที่จัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (civil law) และใช้กระบวนการพิจารณาในระบบกล่าวหา (accusatorial system) เนื่องจากระบบการยุติธรรมประเทศญี่ปุ่นมีความคล้ายคลึงกับประเทศไทยอย่างมาก

จากสภาพปัญหาและเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า ประชาชนของไทยสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีอาญากับผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมได้หลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นรูปแบบระบบลูกขุน สำรองผู้พิพากษา และผู้พิพากษาสมทบ ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดที่จะทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทย: ศึกษากรณีลูกขุน สำรองผู้พิพากษา และผู้พิพากษาสมทบ โดยผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาถึงสภาพปัญหาการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทย และศึกษาเปรียบเทียบการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทยกับต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ที่จะได้แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาปรับปรุงระบบการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทยกับต่างประเทศ

4. เพื่อพัฒนาปรับปรุงระบบการพิจารณาคติ
อาญาของศาลยุติธรรมไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในภาครัฐและกระบวนการยุติธรรม แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคติ แนวความคิดของการนำระบบผู้พิพากษาสมทบมาใช้ในศาลยุติธรรม แนวคิดในการรื้อปรับระบบ แนวคิดการบริหารการเปลี่ยนแปลงแนวคิดด้วยการรับมาใช้ของผู้นำการเปลี่ยนแปลงทฤษฎีอำนาจอธิปไตย ทฤษฎีสัญญาประชาคม และมุ่งศึกษากระบวนการพิจารณาคติอาญาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนกรณีระบบลูกขุน สำรองผู้พิพากษา และผู้พิพากษาสมทบ ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาปรับปรุงระบบการพิจารณาคติอาญาของศาลยุติธรรมไทยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต่อไป

2. ด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคติในชั้นศาล ได้แก่ ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ จำเลย และกลุ่มนักวิชาการ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมาย รวม 25 คน

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบและเข้าใจถึงแนวคิด ทฤษฎี ของการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคติอาญา

2. ทำให้ทราบและเข้าใจถึงสภาพปัญหาการพิจารณาคติอาญาของศาลยุติธรรมในประเทศไทย

3. ทำให้ทราบและเข้าใจถึงการพิจารณาคติอาญาของศาลยุติธรรมไทยเปรียบเทียบกับของต่างประเทศ

4. ทำให้ได้แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนา

ปรับปรุงระบบการพิจารณาคติอาญาของศาลยุติธรรมไทย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดที่สำคัญของการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคติอาญา คือ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในภาครัฐและกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมรับรู้ ร่วมตัดสินใจในขั้นตอนที่สำคัญของการทำงาน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของตนเอง และเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมในการอำนวยความสะดวก ยอมรับหลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน และแสดงออกโดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางสถาบันและองค์กรทางการเมือง รวมทั้งองค์กรต่างๆ ที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ประชาชนเป็นสิ่งที่สำคัญและถือเป็นหัวใจสำคัญอันเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้การบริหารจัดการองค์กรภาครัฐเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดกฎระเบียบตามที่หลักกฎหมายต่างๆ ได้เปิดช่องให้ประชาชนสามารถดำเนินการได้

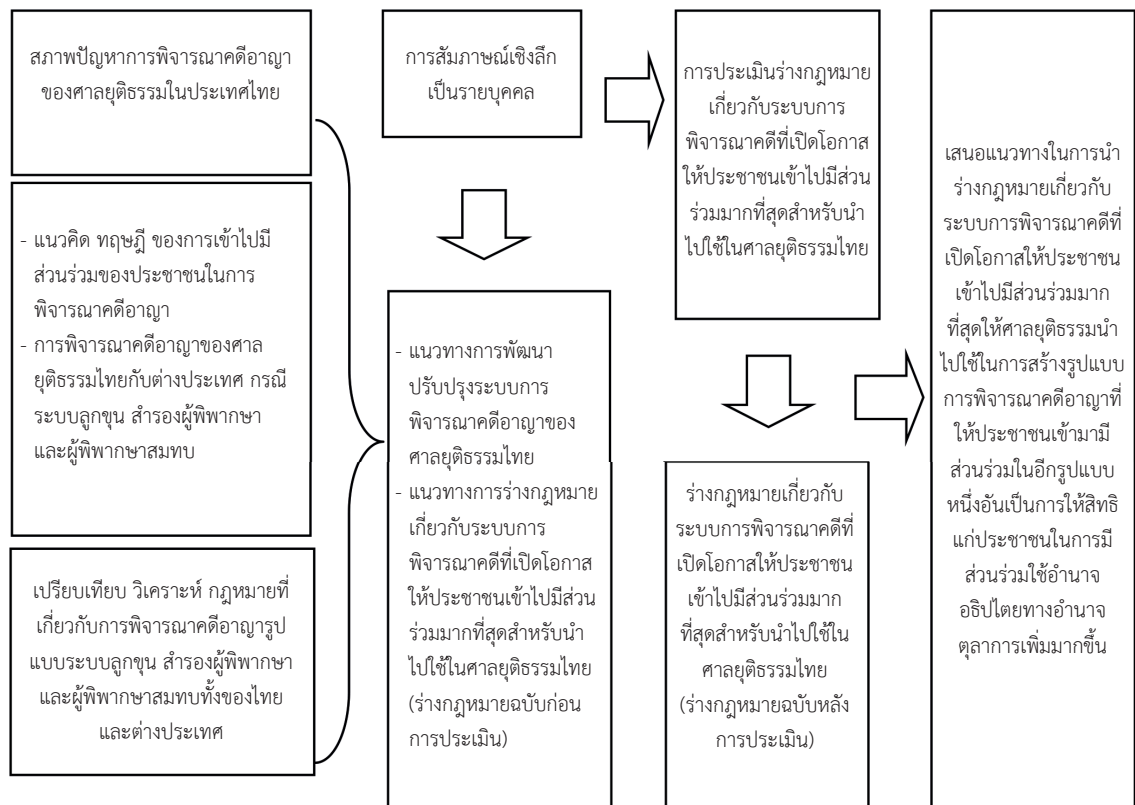
ในส่วนทฤษฎีที่สำคัญในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคติอาญากับผู้พิพากษาอาชีพ คือ ทฤษฎีอำนาจอธิปไตย ซึ่งทฤษฎีอำนาจอธิปไตย ยอมรับว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย อำนาจอธิปไตยทั้งหลายมีจุดเกาะเกี่ยวยึดโยงกับประชาชนทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นอำนาจอธิปไตย อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ดังนั้น การที่รัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคติอาญากับผู้พิพากษาอาชีพก็เป็นการที่รัฐคืนอำนาจอธิปไตยในส่วนของอำนาจตุลาการกลับคืนสู่ประชาชน อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน และแสดงออกโดยการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมรับรู้ ร่วม

ตัดสินใจในการพิจารณาคดีโดยประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง เป็นการเปิดช่องทางให้ประชาชนมีบทบาทมากขึ้นในกระบวนการยุติธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง Cholsaktrakul (2018) ได้วิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในงานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ผลการวิจัยพบว่าระบบลูกขุนยังไม่มีเหมาะสมที่จะนำมาใช้กับบริบทสังคม และวัฒนธรรมของไทย เพราะยังคงยึดมั่นต่อการมีสมัคพรคพวก ญาติมิตร จึงอาจกระทบต่อความยุติธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ระบบที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในประเทศไทยคือ ระบบผู้พิพากษาสมทบ เพราะเป็นระบบที่ให้

ประชาชนมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ร่วมกับผู้พิพากษาและกำหนดโทษได้ เป็นการให้ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจร่วมกับผู้พิพากษา ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในระบบผู้พิพากษาสมทบมีการไต่ตรองจากทั้งนักกฎหมาย และภาคประชาชน จะทำให้ได้คำพิพากษาที่มีความยุติธรรมและถูกต้องมากขึ้น ประกอบกับระบบผู้พิพากษาสมทบมีการใช้ในศาลชั้นอุทธรณ์ในประเทศไทยอยู่แล้ว จึงน่าจะมีความเหมาะสมที่จะ นำมาประยุกต์ใช้กับศาลอาญา ซึ่งการนำระบบผู้พิพากษาสมทบมาใช้ในศาลอาญาไทยนั้นจะต้องมีรูปแบบที่มีความเหมาะสมกับจารีตประเพณี และวัฒนธรรมของคนไทยด้วย

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมติฐานของการวิจัย

การพิจารณาคดีครอบครัวเป็นการดำเนินการกระบวนการพิจารณาที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้โดยมีความมุ่งหมายให้องค์คณะพิจารณาพิพากษาได้รับฟังและชั่งน้ำหนักพยานร่วมกันอันจะทำให้องค์คณะได้ร่วมกันฟังคำเบิกความ สังเกตอาการปฏิกิริยาตลอดจนซักถามพยานเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องสมบูรณ์ตั้งแต่เริ่มต้นเนื่องไปจนเสร็จการพิจารณา และทำคำพิพากษา แต่ปัญหาการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทยหลังจากใช้ระบบการนั่งพิจารณาคดีครอบครัวองค์คณะมาได้ระยะหนึ่ง ปรากฏว่าปริมาณคดีในแต่ละปีเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ปริมาณผู้พิพากษาไม่ได้สัดส่วนกับปริมาณคดี อัตราค่าจ้างของผู้พิพากษามีไม่เพียงพอ และการขออัตราค่าจ้างเพิ่มก็ไม่อาจกระทำได้นี้เนื่องจากจำนวนผู้พิพากษาที่สอบได้ใหม่มีจำนวนน้อยมาก ทำให้การนั่งพิจารณาคดีครอบครัวองค์คณะกระทำได้ยาก บางคดีการนั่งพิจารณาก็มิได้ทำครบองค์คณะ และเมื่อนั่งพิจารณาคดีครอบครัวองค์คณะทุกคดีก็จะทำให้พิจารณาคดีได้น้อยลง เหล่านี้เป็นเหตุที่ทำให้การนั่งพิจารณาคดีครอบครัวองค์คณะกระทำไม่ได้เต็มที่ ทั้งนี้เพื่อให้การพิจารณาคดีครอบครัวองค์คณะเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรมซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจในการพิจารณาและพิพากษาอรรถคดีต้องดำเนินการปรับปรุงพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญารูปแบบอื่นที่สามารถแก้ปัญหาการพิจารณาคดีครอบครัวองค์คณะได้ โดยอาจนำกระบวนการพิจารณาคดีและแนวปฏิบัติของการพิจารณาคดีอาญาในต่างประเทศมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับแนวทางการนั่งพิจารณาคดีแบบครอบครัวองค์คณะของศาลไทย ซึ่งรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญาร่วมเป็นองค์คณะกับผู้พิพากษาก็เป็นแนวทางหนึ่งที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการใช้อำนาจตุลาการอีกทางหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันศาลยุติธรรมไทยมีการให้ประชาชน

เข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเพียงรูปแบบเดียวคือรูปแบบผู้พิพากษาสมทบในศาลชั้นอุทธรณ์เท่านั้น ส่วนรูปแบบของต่างประเทศที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาการพิจารณาแบบองค์คณะในศาลยุติธรรมไทยได้และเป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญาที่สุดเมื่อพิจารณาจากคุณสมบัติ จำนวนประชาชนที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ และวิธีการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี ก็คือระบบลูกขุน โดยรูปแบบระบบลูกขุนที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทยและเป็นแบบอย่างแนวทางในการร่างพระราชบัญญัติลูกขุนมากที่สุดคือระบบลูกขุนแบบ Saiban-In ของประเทศญี่ปุ่น เพราะประเทศญี่ปุ่นใช้ระบบ Civil Law เหมือนกับประเทศไทย อีกทั้งประเทศญี่ปุ่นใช้กระบวนการพิจารณาในระบบกล่าวหาเช่นเดียวกับประเทศไทยด้วย ซึ่งจะส่งผลทำให้ได้ร่างพระราชบัญญัติลูกขุนมีความสมบูรณ์และเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยมากที่สุด

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ในการแสวงหาองค์ความรู้ ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (documentary research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผลการวิจัยเอกสารจะนำมาศึกษาวิเคราะห์ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสังเคราะห์หารูปแบบที่เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญามากที่สุดเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงระบบการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ซึ่งเป็นการเลือกที่มีลักษณะเฉพาะ โดยผู้วิจัยกำหนด

คุณลักษณะเฉพาะเจาะจง คือ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาล ได้แก่ ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ จำเลย และกลุ่มนักวิชาการ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมาย รวม 25 คน

เครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (structured interview) หรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (formal interview) เป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยกำหนดหัวข้อของการสัมภาษณ์ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้วิจัยจะได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและแปลความหมายจากการเปรียบเทียบ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในเรื่องสภาพปัญหาการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมในประเทศไทย พบว่า ศาลยุติธรรมไทยมีสภาพปัญหาในการพิจารณาคดีอาญา 4 ประการ คือ

- (1) ปัญหาความล่าช้าในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี
- (2) ปัญหาการพิจารณาคดีครบองค์คณะ
- (3) ปัญหาของการพิจารณาคดีต่อเนื่อง
- (4) ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญา

ผลจากการสัมภาษณ์เมื่อพิจารณาถึงสภาพปัญหาการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมในประเทศไทย ซึ่งมี 4 ประการดังกล่าวข้างต้น จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า กลุ่มผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมาย มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าหากมีการพัฒนาปรับปรุงระบบการพิจารณาคดีอาญาโดยนำระบบลูกขุน สํารองผู้พิพากษา และผู้พิพากษาสมทบ มาประยุกต์ใช้ในศาลยุติธรรมไทย ทั้งสามรูปแบบจะช่วยแก้ไขสภาพปัญหาของการ

พิจารณาคดีในศาลยุติธรรมไทยสองประการคือ แก้ปัญหาในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญา และแก้ปัญหากลไกการพิจารณาคดีครบองค์คณะได้ แต่จะไม่ช่วยแก้ไขสภาพปัญหาของศาลยุติธรรมในเรื่องปัญหาความล่าช้าในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีและปัญหาของการพิจารณาคดีต่อเนื่อง แต่จะเป็นการทำให้สภาพปัญหาของการพิจารณาคดีทั้งสองปัญหานี้มีเพิ่มมากขึ้น

นอกจากสภาพปัญหาในการพิจารณาคดีอาญา 4 ประการดังกล่าวแล้ว ยังพบว่าปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่ทั้งสามระบบมีเหมือนกันประการหนึ่งหากมีการนำระบบใดระบบหนึ่งมาใช้ในศาลยุติธรรม คือ ปัญหาเรื่องงบประมาณซึ่งทั้งลูกขุน สํารองผู้พิพากษา และผู้พิพากษาสมทบ ไม่มีเงินเดือนประจำ แต่จะต้องมีค่าตอบแทนอย่างอื่นที่มิใช่เงินเดือน เช่น ค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าตอบแทนอย่างอื่นเป็นครั้งคราวเมื่อไปปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งสำนักงานศาลยุติธรรมมีขีดจำกัดด้านงบประมาณ หากศาลยุติธรรมจะต้องเพิ่มงบประมาณเพื่อนำมาใช้กับระบบใดระบบหนึ่งคงต้องใช้งบประมาณอีกจำนวนมาก

ส่วนผลการวิจัยในเรื่องการพัฒนาปรับปรุงระบบการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทย พบว่าระบบลูกขุน เป็นระบบการพิจารณาคดีอาญาที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีมากที่สุด โดยพิจารณาจากคุณสมบัติ จำนวนประชาชนที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ และวิธีการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี ซึ่งในเรื่องคุณสมบัติพบว่าลูกขุนคือประชาชนธรรมดาที่ไม่ต้องมีความรู้ทางกฎหมายและมิได้กำหนดว่าต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางแต่อย่างใด เป็นการให้ประชาชนในทุกสาขาอาชีพสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทำหน้าที่ลูกขุนได้ ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปสามารถเข้าถึงการพิจารณาคดีได้มากกว่าระบบสํารองผู้พิพากษา และผู้พิพากษาสมทบที่มีการกำหนดคุณสมบัติไว้เฉพาะ

เจาะจง ส่วนในเรื่องจำนวนประชาชนที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ เมื่อเปรียบเทียบกับทั้งสามระบบพบว่า ระบบลูกขุนจะมีการกำหนดจำนวนประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ลูกขุนเป็นจำนวนมากกว่า สำนองผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบ โดยระบบลูกขุนมีการกำหนดจำนวนลูกขุนในแต่ละคดีมีตั้งแต่ 4 คน จนถึง 12 คน ส่วนสำนองผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีเพียงคดีละ 1 คน ซึ่งทำให้มีเพียงประชาชนส่วนน้อยที่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นผู้พิพากษาสมทบและสำนองผู้พิพากษาได้ นอกจากนี้ระบบลูกขุนจะมีการคัดเลือกคณะลูกขุนมาทำหน้าที่เป็นรายคดี และเมื่อเสร็จสิ้นการพิจารณาคดีคณะลูกขุนในคดีนั้นก็พ้นหน้าที่ไป หากมีคดีใหม่ก็จะต้องมีการคัดเลือกคณะลูกขุนชุดใหม่ ระบบลูกขุนจึงเป็นการกระจายให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้จำนวนมาก กว่าสำนองผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบ เพราะสำนองผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบเมื่อผ่านการคัดเลือกเข้ามาปฏิบัติหน้าที่แล้วจะต้องปฏิบัติหน้าที่จนกว่าจะพ้นวาระ และในส่วนเรื่องวิธีการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีของลูกขุนกับสำนองผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบพบว่าระบบลูกขุนมีวิธีการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมที่ง่ายที่สุดโดยเมื่อมีการจัดทำบัญชีรายชื่อของบุคคลที่จะทำหน้าที่ลูกขุนเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะมีการเลือกบุคคลที่จะมาทำหน้าที่ลูกขุนเป็นรายคดีโดยวิธีการจับฉลากหรือออกหมายเรียกบุคคลตามลำดับที่ปรากฏในบัญชีรายชื่อดังกล่าว ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมมากกว่าระบบสำนองผู้พิพากษา และผู้พิพากษาสมทบ เพราะสำนองผู้พิพากษาใช้วิธีการเชิญบุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้เฉพาะเจาะจงเข้ามานั่งพิจารณาความให้ครบองค์คณะ ส่วนผู้พิพากษาสมทบใช้วิธีการรับสมัครและสอบคัดเลือกโดยผู้สมัครต้องผ่านการอบรมภาควิชาการก่อน และหลังจากนั้น

การสอบทั้งข้อเขียนและการสอบสัมภาษณ์ ดังนั้น เมื่อพิจารณาทั้งคุณสมบัติ จำนวนประชาชนที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ และวิธีการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีเปรียบเทียบกับทั้งสามระบบจึงพบว่าระบบลูกขุนเป็นรูปแบบที่เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญามากที่สุด

ส่วนรูปแบบระบบลูกขุนที่จะเหมาะสมกับศาลยุติธรรมไทย พบว่า ระบบลูกขุนที่จะเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีที่เหมาะสมกับศาลยุติธรรมไทยมากที่สุดนั้นควรนำระบบลูกขุนแบบ Saiban-In ของประเทศญี่ปุ่นมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทย เพราะประเทศญี่ปุ่นอยู่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (civil law) และใช้กระบวนการพิจารณาในระบกก้าวหาเช่นเดียวกับประเทศไทย ผู้วิจัยจึงได้ทำการร่างพระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ... ขึ้น โดยนำระบบ Saiban-In ของประเทศญี่ปุ่นมาเป็นต้นแบบหลักในการร่าง อีกทั้งนำข้อค้นพบที่ได้จากการค้นคว้าเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกมาประกอบเป็นแนวทางในการร่างด้วยและนำความเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกมาปรับเปลี่ยนเพิ่มเติม เพื่อให้ร่างพระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ... มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นผู้วิจัยได้จัดให้มีการประเมินร่างพระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ... ขึ้น โดยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีและนักวิชาการทางด้านกฎหมาย อันได้แก่ ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ และนักวิชาการทางด้านกฎหมาย จำนวน 12 คน ทำการประเมิน เพื่อแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ... ให้เกิดความเหมาะสมและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยร่างพระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ... มีโครงสร้างกฎหมายประกอบด้วย 9 หมวด 31 มาตรา และบทเฉพาะกาล

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบระบบการพิจารณาคดีที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมมากที่สุดสำหรับนำไปใช้ในศาลยุติธรรมไทย คือ ระบบลูกขุน ส่วนระบบลูกขุนที่จะเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีที่เหมาะสมกับศาลยุติธรรมไทยมากที่สุดนั้นคือระบบลูกขุนแบบ Saiban-In ของประเทศญี่ปุ่น เพราะประเทศญี่ปุ่นอยู่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (civil law) และใช้กระบวนการพิจารณาในระบบกล่าวหาเช่นเดียวกับประเทศไทย อีกทั้งกระบวนการยุติธรรมประเทศญี่ปุ่นมีความคล้ายคลึงกับประเทศไทยอย่างมาก และประการที่สำคัญการเป็นคนเอเชียเหมือนกันทำให้มีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ความเชื่อต่างๆ ค่อนข้างจะคล้ายคลึงกับประเทศไทย ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวขัดแย้งกับงานวิจัยของพรเพชร ชลศักดิ์ตระกูล ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งผลการวิจัยพบว่าระบบลูกขุนยังไม่มี ความเหมาะสมที่จะนำมาใช้กับบริบทสังคม และวัฒนธรรมของไทย เพราะยังคงยึดมั่นต่อการมีสมรรถพรคพวก ญาติมิตร จึงอาจกระทบต่อความยุติธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ ระบบที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในประเทศไทย คือ ระบบผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวจะวิเคราะห์ถึงบริบทสังคมและวัฒนธรรมของไทยนำมาเป็นปัจจัยหลักในการเลือกรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีความเหมาะสมกับประเทศไทย แต่เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบที่เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญามากที่สุด จากการที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงแนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในภาครัฐและกระบวนการยุติธรรมมาปรับใช้กับระบบลูกขุน สรรองผู้พิพากษา และผู้พิพากษาสมทบ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าทั้งสามรูปแบบเป็นการยอมรับหลักการอำนาจอธิปไตย

เป็นของประชาชน และแสดงออกโดยการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมรับรู้ ร่วมตัดสินใจในการพิจารณาคดีอันทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางองค์กรศาลยุติธรรม โดยประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง ซึ่งระบบลูกขุนจะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางองค์กรศาลยุติธรรมมากที่สุด หากพิจารณาจากจากคุณสมบัติ จำนวนประชาชนที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ และวิธีการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี

ซึ่งในเรื่องคุณสมบัติพบว่าลูกขุนคือประชาชนธรรมดาที่ไม่ต้องมีความรู้ทางกฎหมายและมีได้กำหนดว่าต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางแต่อย่างใด เป็นการให้ประชาชนในทุกสาขาอาชีพสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทำหน้าที่ลูกขุนได้ ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปสามารถเข้าถึงการพิจารณาคดีได้มากกว่าระบบสำรองผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบที่มีการกำหนดคุณสมบัติไว้เฉพาะเจาะจง ส่วนในเรื่องจำนวนประชาชนที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ เมื่อเปรียบเทียบกันทั้งสามระบบพบว่าระบบลูกขุนจะมีการกำหนดจำนวนประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ลูกขุนเป็นจำนวนมากกว่าสำรองผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบ และในส่วนเรื่องวิธีการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีของลูกขุนกับสำรองผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบพบว่าระบบลูกขุนมีวิธีการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมที่ง่ายที่สุด

นอกจากนี้ ผลการวิจัยสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ เพราะการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญาร่วมเป็นองค์คณะกับผู้พิพากษาเป็นแนวทางหนึ่งที่จะแก้ไขปัญหาการพิจารณาคดีครอบงำได้ และรูปแบบที่สามารถนำมาแก้ปัญหาการพิจารณาคดีครอบงำได้ได้อีกทั้งเป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามา

มีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีมากที่สุดคือระบบลูกขุน และรูปแบบระบบลูกขุนที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทยและเป็นแบบอย่างแนวทางในการร่างพระราชบัญญัติลูกขุนมากที่สุดคือระบบลูกขุนแบบ Saiban-In ของประเทศญี่ปุ่น อันจะทำให้เกิดร่างพระราชบัญญัติลูกขุนที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. หากในอนาคตจะมีการพัฒนาปรับปรุงระบบการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมไทย ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการพัฒนาโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญาในรูปแบบระบบลูกขุน เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าระบบลูกขุนเป็นรูปแบบที่เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญามากที่สุด และหากต่อไปประเทศไทยมีการนำรูปแบบการพิจารณาคดีแบบระบบลูกขุนมาใช้ในศาลยุติธรรมไทย ผู้วิจัยเสนอให้นำร่างพระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ... ที่ผู้วิจัยได้ร่างขึ้นโดยนำข้อค้นพบจากการค้นคว้าเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก และให้ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการทางด้านกฎหมายได้ทำการประเมินแล้ว มาใช้ในศาลยุติธรรมไทย และเพื่อให้ร่างพระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ... ที่ได้จัดทำขึ้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม ศาลยุติธรรมควรผลักดันร่างพระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ... ให้มีผลบังคับใช้ต่อไปโดยศาลยุติธรรมเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเพื่อให้ความเห็นชอบและให้นายกรัฐมนตรีดำเนินการให้มีการประกาศใช้เป็นกฎหมายต่อไป

2. ควรตรากฎหมายลำดับรอง เมื่อร่างพระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ... มีผลเป็นกฎหมายโดยการประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว จะมีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด 5 ปี นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ตามความในมาตรา 2 คณะกรรมการ

ตุลาการศาลยุติธรรมต้องดำเนินการออกระเบียบคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการคัดเลือกบุคคลเข้ามาทำหน้าที่ลูกขุน โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 10 แห่งร่างพระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ...

ศาลยุติธรรมโดยประธานศาลฎีกาควรต้องออกระเบียบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการพิจารณาและวินิจฉัยคดีของลูกขุน และผ่านความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 22 แห่งร่างพระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ... เพื่อให้ศาลยุติธรรมที่มีการพิจารณาคดีอาญาโดยลูกขุนสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการพิจารณาและวินิจฉัยคดีให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

3. ควรการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กฎหมายคุ้มครองพยานในคดีอาญา กฎหมายคุ้มครองแรงงาน และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

4. ควรสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชน พระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ... เป็นกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไปที่จะต้องทำหน้าที่ทางสังคมในการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม รวมถึงองค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ด้วย ดังนั้นศาลยุติธรรมต้องมีการเตรียมการในการใช้บังคับกฎหมายซึ่งมีระยะเวลาในการเตรียมการเป็นระยะเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ. ... นี้ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตามความในมาตรา 2 ดังนั้น ผู้ที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับกฎหมายไม่ว่าจะเป็นกระทรวงยุติธรรมหรือศาลยุติธรรมก็ต้องเร่งสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ลูกขุนตามกฎหมายให้มีความรู้ความเข้าใจในระบบลูกขุน ซึ่งในเรื่องนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้มีการวางแผนในการดำเนินการออกเป็น 2 ระยะ คือ

(1) แผนระยะสั้น (ระยะ 5 ปี ก่อนมีการบังคับใช้

พระราชบัญญัติลูกขุน พ.ศ.) ศาลยุติธรรมควรจัดทำคู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของลูกขุนขึ้นมาเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้มีความรู้และทำความเข้าใจเรื่องการทำหน้าที่ลูกขุน โดยจัดทำในรูปแบบทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์และจัดทำเป็นรูปเล่มคู่มือ

(2) แผนระยะยาว ผู้วิจัยเสนอแนะให้กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมจัดให้ทุกหลักสูตรในระดับปริญญาตรีมีรายวิชาที่ให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการทำหน้าที่ลูกขุนโดยกำหนดให้เป็นรายวิชาบังคับในหลักสูตรปริญญาตรี 1

รายวิชา โดยให้มีเนื้อหาตามที่ระบุไว้ในคู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของลูกขุนดังกล่าวข้างต้น และเน้นเรื่องการปลูกฝังอุดมการณ์และบ่มเพาะคุณสมบัติของลูกขุนที่พึงประสงค์ เสริมสร้างแนวความคิด ระบบความคิด จริยธรรม และคุณธรรม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่ทำหน้าที่ลูกขุนมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงการมีจริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเสียสละไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มีปรีชาญาณและอุดมคติในการทำงานเพื่อประชาชน โดยปราศจากอคติ มีจิตสำนึกในการทำงานในฐานะที่เป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการ

References

- Boonbumrung, W., Worathanatchachakun, T., & Phollop, S. (2013). *Principles and theories of law of the civil procedures code vol.1*. Winyuchon. [In Thai]
- Cholsaktrakul, P. (2018) *Public participation in criminal trial*. Doctoral Dissertation of Laws, Sripatum University. [In Thai]
- Iamworameth, K. (2004). *The court system of judicial work, full completed body and continuous trial, a case study of the courts subordinated to office of the Director-General, Region 1-9*. Office of The Judiciary, Judicial Training Institute. [In Thai]
- Kamprasert, K., & Janpradrap, S. (2019). *Thai legal history and major legal system*. Ramkhamhaeng University Press. [In Thai]
- Kumtrai, D. (2016). Learning through trial observation: Principles and practice. *CMU Journal of Law and Social Sciences*, 9(1), 198-230. [In Thai]
- Mongkolnavin, U. (2012). Rule of law and the state of Thai society. *Chunniti*, 9(1), 3-14. [In Thai]
- Praneedpholgrang, S., Tanyapongprarat, S., & Wilawan, C. (1993) Court of justice and the participation of people. *Dunlaphaha*, 6(40), 120-125. [In Thai]
- Savikan, P. (2017). The judicial form of jury system in the changing world society. *Rajapark Journal*, 11(23), 120-121. [In Thai]
- Sattayabun, R. (2015). *The development of a full completed body and continuous judicial system in the court of justice in accordance with the policy of the president of the supreme court B.E 2557-2558: Case study the Courts Subordinated to the Office of the Director-General of Judges Region 1*. Office of The Judiciary, Judicial Training Institute. [In Thai]
- Suwanpanich, N. (2007). *Community participation in the process of community justice: A case study of the Office the Attorney General*. Doctoral Dissertation of Philosophy in Public Administration, Ramkhamhaeng University. [In Thai]